

עלון דברי חיים לפרשת בהר – פרקי אבות

ומסופר בגמרא: פעם, בערב שבת בין השמשות, ראה רבי חנינא בן דוסא את בתו כשהיא עצובה. שאלה: בתי, מה איכפת לך? מי שאמר לשמן וידלק, הוא יאמר לחומץ וידלק!

ומספרת הגמרא: היה החומץ דולק והולך כל השבת כולה, עד שהביאו ממנו אש להבדלה!

הסיפור ידוע. אבל רבי חיים פרידלנדר זצ"ל עורר נקודה מעניינת: מדברי הגמרא משמע, שהיה זה לאחר שטעתה, והדליקה את הפתילה הטבולה בחומץ, וראתה שהיא דולקתו נוכחה, איפוא, בנס שנעשה. ומדוע אם כן נעצבה? אך זו בדיוק הנקודה: נעשה נס, ואנו מודים עליו. אך מלאים חששות: האם ימשיך, יתמיד, ועד מתי...

ורבי חנינא בן דוסא הרגיע: אם היה עד כה, ודאי יתמיד...

ונפלאים על כך דברי הגאון מווילנא על הקטע ב"נשמט כל חיי שאומרים "עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך – ואל תטשנו ה' אלקינו לנצח", לאמר: הרי עד כה ליוונו חסדיך מבלי שנהיה ראויים להם, אם כן אין כל סיבה שלא ימשיכו ללוותינו גם הלאה...

ורבי בונים מפשיסחא היה אומר: ב"סליחות" אומרים אנו: "מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יענינו, מי שענה ליצחק בנו כשנעקד על גבי המזבח הוא יענינו, מי שענה ליעקב בבית אל הוא יענינו... מי שענה לכל הצדיקים והחסידים הישרים והתמימים הוא יענינו". ולי – אמר – יש על כך הוספה:

"מי שענה לי עד כה, הוא יענני גם להבא"...

מעייין השבוע

"ואיש כי לא יהיה לו גואל" (כ"ה, כ"ז)

פרש"י שאין הכוונה של "כי לא יהיה לו גואל" שאין לו גואל כלל, שהרי אין אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא הכוונה שאין לו גואל שיכול לפדותו.

ותמוה דאם כן מדוע השתמש הכתוב בלשון זה של "ואיש כי לא יהיה לו גואל", היה לו לומר "ואם לא יגאל הקרוב והשיגה ידו"?

ונראה שהוא להורות שקרוב שאינו מתעניין במצבו של קרובו להיטיב לו, נחשב כאינו קרובו, כניתק כל השתייכות עם קרובו, שע"ז העונש יותר גדול!

וכשידע הגואל שאם לא יפדה את קרובו, יהיה עונשו גדול עד כדי כך שלא יהיה נחשב קרובו, יפדה אותו.

ולכן הדגישה תורה "ואיש כי לא יהיה לו גואל" שידע האדם שכשאינו גואל, הוא כ"אין לו גואל" דאין לו שוב שייכות אליו, כדי שיתרגש מזה לגואל.

רבי משה פיינשטיין זצ"ל

לפרקי אבות

"הוא היה אומר: עז פנים לגהינם, ובושת פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך" (פרקי אבות)

הרבי מפרמישלאן אמר: מפני מה מתרבים כל כך בזמן הזה עזי פנים? מכיון שחז"ל אמרו: 1904 דורות נגזרו להיבראות קודם שנברא העולם ולא נבראו, עמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור, והן עזי פנים שבדור.

"וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר... כי תבואו אל הארץ... ושבתה הארץ שבת לה" (כ"ה, א'–ב')

ומפורסמת השאלה, מדוע צויין דווקא כאן, במצוה זו, שהיא נאמרה בהר סיני, והלא כל המצוות נאמרו בהר סיני? אלא, מה שמיצטה נאמרו כללותיה ופרטיה מסיני אף כל המצוות נאמרו כללותיהם ופרטיהם מסיני.

ויש להבין מדוע בחרה התורה כדוגמא לכך דווקא את מצות השמיטה, ולא למשל את מצות תקיעת שופר, ושם ללמדנו את העיקרון שכללותיה ופרטיה של מצוה זו נאמרו בסיני, וממנה ללמד על התורה כולה. מדוע בחרה התורה במצות שמיטה? כנראה, שישנו קשר מיוחד בין מצוה זו – להר סיני. ומהו?

אלא, שבמצוה זו הדגישה התורה עיקרון מיוחד, שאנו צריכים לדעת אותו ולשנן אותו ולחיות לפיו. העיקרון הנשגב: שהעולם פועל על פי התורה!

הנה עם ישראל מתיישב בארצו, איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, כולם עובדי אדמה. והתורה מצוה לשבות שנה שלימה! לא לזרוע, לא לקצור, למען תדע כי לה' הארץ. "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו? וצוית את ברכתי לכם בשנה השישית ועשתה את התבואה לשלוש השנים".

וכך – עד לימינו אלו, הטבע מתגייס לעזרתם של שומרי תורה ומצוות. ועל כך יעיד הסיפור הבא:

שנת תשי"ג היתה שנה שלאחר שהשמיטה, ותושבי המושב החרדי "קוממיות" פנו אל מרן החזון איש בשאלה: שנה שלימה לא חרשנו ולא זרענו, והגשמים ממשמשים ובאים. האם מותר לנו לחרוש בחול המועד סוכות לקראת זריעת החורף, לפני בוא הגשמים?

ענה להם החזון איש: וכי מי אמר שתאחרו את עונת הגשמים? אולי תקדימו אותה יותר מדאי, ואז יגרם לכם הפסד דווקא בגלל העבודה בחול המועד!

קיבלו אנשי המושב את דעתו, ולא חרשו במועד. כל היישובים בסביבה חרשו והגשמים לא ירדו. הם התחילו לרדת רק בסביבות חנוכה – ואנשי "קוממיות" היו היחידים מכל המושבים בדרום הארץ שהפיקו יבול באותה שנה!

ע"פ האמרי יוסף מספינקא

"וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו? וצוית את ברכתי לכם בשנה השישית ועשתה את התבואה לשלוש השנים" (כ"ה, כ')

מקרא זה אומר "דרשני": אם כבר נשלחה ברכה בתבואה בשנה השישית, ובאופן מופלא היה היבול פי שלוש, והאוצרות מלאו בר – הן נוכחו עין בעין בנס שאירע, ושוב לא יאמרו "מה נאכל בשנה השביעית?!"

התשובה על כך נוקבת כל כך, ומחייבת כל כך: בני אדם רואים ניסים, חווים ניסים, נהנים מניסים – ויכולים שלא לשים אליהם לב, לא להתייחס אליהם, להתעלם מהם, ואף לתמוה "מה יהיה?!"...

והנה על זמן הגאולה נאמר בכתובים "בעתה אחישנה" ואומרים חז"ל: "זכו - אחישנה, לא זכו - בעתה".

על כן, אילו היה עתיד הקץ לבוא "בעתה", בזמן הרחוק שנקבע מראש, היו בכל דור ודור נבראים עזי הפנים במספר מסויים ורגיל, כפי שעולה חלקו של אותו הדור בחשבון הכולל. אבל כפי הנראה עתידים אנו לזכות ל"אחישנה" והקץ צריך לבוא קודם הזמן, ולפיכך יש הכרח להזדרז ולחלק לכל דור מנה גדולה הרבה יותר של עזי פנים...

ואף הוא היה ממשיך ואומר: מה שייכות יש בין "עזי פנים לגהינום" ובין הסיוס של המשנה "יהי רצון שיבנה בית המקדש"? אלא הכוונה היא: הואיל ו"עזי פנים לגהינום", מאחר שיש לנו כבר כל כך הרבה עזי פנים שאפשר למלא בהם את כל הגהינום, וכלל גדול הוא ש"בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא" - הרי משום כך "יהי רצון מלפניך וכו' שיבנה ביתה המקדש", כבר הגיעה השעה שיבוא משיח צדקנו...

רבי מאיר מפרמישלאן

"בן בג בג אומר הפך בה והפך בה דכלה בה. ובה תחזי, וסיב ובלה בה, ומינה לה תזוע, שאין לך מדה טובה הימנה" (פרקי אבות) הפש הפשוט הוא: "הפך בה והפך בה" - בתורה, "דכלא בה" - שהכל תמצא בה, "וסיב ובלה בה" ותוקין ותכלה בה, כלומר, גם עד זקנה ושיבה לא תזוז ממנה, "שאין לך מדה טובה הימנה" - להביא את האדם להידבק בה' יתברך יותר מלימוד התורה.

אבל רבי חיים מבריסק נתן הסבר נוסף ומיוחד. היה זה כאשר בבריסק נודע על גביר מסוים שהוא למדן גדול אבל גם קמצן נורא... פעם אחת, כשאספו בעיר כספים לענייני נכבד, והגביר לא הסכים לתת פרוטה, שלח רבי חיים לקרוא לו והזכירו תוכחה קשה מאד. הגביר לא נתן ביותר אל לבו את תוכחת המוסר, והתחיל מסביר לרבי חיים, כי אע"פ שיש בו כמה חסרונות - הרי לימוד התורה מכריע את הכל, כמו שאמרו "ותלמוד תורה כנגד כולם", והרי הוא יושב, ברוך ה', ולומד תורה יומם ולילה.

ועל כך השיב לו רבי חיים במשנה הזאת שבאבות: "הפך בה" - אתה לומד פעם אחת, "והפך בה" - ואתה חוזר ולומד עוד הפעם, "דכולא בה" - וכולך נתון ותקוע בתורה, "ובה תחזי" - ימים שלמים אתה רואה ומביט בה, "וסיב ובלה בה" - עד שאתה מאפיר ומזקין מרוב לימוד, ואף על פי כן - "ומנה לא תזוע", לא זעת ולא נגעת ולא לקחת ממנה שום דבר ושום השפעה לא השפיעה עליך, והא ראייה - "שאין לך מדה טובה הימנה" - אפילו מדה טובה אחת לא רכשת לך ממנה...

רבי חיים מבריסק

סיפורי השבוע

"אם כסף תלוה את עמי את העני עמד"

וכתב רש"י: הווי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני.

ומעשה שהיה בב' גבירים שהשתדכו, בנו המצויין של הא' עם בתו המושלמת של השני. נדברו שכל אחד מהם ישליש סכום נכבד לנדוניה שתבסס את בני הזוג לאורך ימים, מלבד הוצאות החתונה וקניית דירה ברוחב יד. קבעו תאריך ומקום חתונה, והנה נודע לאבי הכלה שהצד הב' הסתבך בעסקים כושלים וצבר הפסדים שרוששוהו כליל. בקושי הצליח לשמור על מעונו מפני הנושים, אבל אין ספק שלא יוכל לעמוד בהתחייבותיו. כיוון שכך, מקח טעות הוא, בטל מעיקרו. אבל אין זה דבר של מה בכך להפר "תנאים", לבטל אירוסין. יש להשיג את אישורו של א' מגדולי הדור. אין בעייה, האישור ינתן בקלות לאור

הנסיבות. קם ונסע אל ה"דברי חיים" מצאנז, סיפר את סיפורו, וביקש את האישור לבטל את התנאים.

ואכן, הצדיק שמע והזדהה עימו: טוב עשית, שבאת לספר כל זאת! יש לך מזל...

שמע, זורח מאושר: ובכן, רבי, רשאי אני לבטל את ה"תנאים" שביננו?

"לא הבנת אותי" ענה הצדיק, וחזר על דבריו: "טוב עשית שבאת לספר כל זאת, יש לך מזל - תאר לך שהצד השני היה עומד כאן, במקומך, ומספר כל זאת... עליך. איך הייתה אתה מרגיש, אם בנוסף לאסונך עוד היו זורים מלח על פצעין בביטול האירוסין?... יש לך מזל, שאתה המספר, ולא הוא... שמח במזלך, והסתפק בו ערוך את החתונה, ומחל על חלקו"...

זהו מבט התורה: "העני - עימד", חשוב שאתה במקומו. "כי ימוד אחיך - עימד", חשוב שזה היה עלול לקרות לך!

"את כספך לא תתן לו בנשך" (כ"ה, ל"ז)

מסופר על סוחר גדול א' שהיה מתגורר לפני שנים בירושלים, והרבה אנשים היו מפקידים אצלו את כספם בריבית - היתר עיסקא. ביום מן הימים נקלע אותו סוחר לקשיים, ומצבו הכללי הלך והתדרדר, עד שפשט את הרגל. ובן לילה ירד לטמיון כספו וכספם של המפקידים... ביניהם היו כמה מתלמידיו של הגאון מטשעבין זיע"א והם נכנסו אליו ותינו בפניו את צרתם. הגאון מטשעבין הצביע על הפס' שלפנינו, ואמר להם: תמיד תמה הייתי על לשון פסוק זה, מדוע כתוב בלשון "לא תתן לו בנשך", והלא מבחינת המציאות ודקדוק המילים, צריך היה לומר "לא תלווה לו בנשך"? ומחו "לא תתן"? אלא עכשיו מובן לי טוב מאד: הכתוב בא ללמדנו שכך היא דרכם של מלוה בריבית, שלבסוף הם פושטים את הרגל, ונמצא שבכל הנוגע לכסף שנמסר ללוה - היתה זו נתינה ולא הלוואה... על כן התורה מזהירה: "את כספך לא תתן לו" - אם אתה מלווה לו בריבית, דע לך שבעצם "נתת" לו, כי כספך עתיד לרדת לטמיון...

תקציר ההפטרה ירמיה ל"ב

מפטירין "הנה חנמאל" המדבר מענין קנייני השדות שהזכיר בזו הפרשה ועוד הזכיר בה גלות בבל שנפלו ישראל ביד הכשדים שעיקר אותו הגלות היה ע' שנה בעון השמיטות שהזכרו בזו הפרשה, וביטלו ע' שנה כנגד ע' שמיטות ויובלות. לפני שיגלו ישראל לבבל, ירמיה קונה מחנמאל בן שלם את שדהו, הוא כתב בספר את דבר מכירת השדה וחתם והזמין עדים שיראו את הקנייה, ושקל הכסף בפני העדים, ואישרו את השטר לפני הדיינים כדי שיהיה גלוי לכל פן ימותו העדים. ירמיה נתן את שטר המכירה בתוך כלי חרס למען יעמוד ימים רבים, כי עתידים ישראל לחזור לארצם ו"עוד יקנו בתים שדות וכרמים בארץ הזאת". ירמיה אמר לה' שהרי אתה רואה שהכשדים עוד מעט ילכדו אותנו ונגלה, א"כ למה אמרת לי לקנות את השדה. ה' משיב שאף שעתה ילכדו נבוכדנצר את ירושלים כעונש על שעבדו ע"ז, מ"מ עתידים ישראל לחזור אל ארצם ושדות בכסף יקנו...

שבת שלום!

יוצא לאור לרפואה שלימה סנדרין מרים בת לידיה רבקה שתח'.

לקבלת הגליון באימייל נא לשלוח אימייל ל

kossover@gmail.com